

hütai

Hacettepe Üniversitesi
Türk-Alman İlişkileri
Uygulama ve Araştırma Merkezi

**TÜRK-ALMAN
ÇALIŞMALARI SERİSİ I**
Sosyal Bilimler Makaleleri

**TURKISCH-DEUTSCHE
STUDIEN BAND I**
Beiträge aus den Sozialwissenschaften

Murat ÖNSOY | Mutlu ER
[Ed./Hrsg.]

Almanya Federal Cumhuriyeti
Büyükelçiliği
Botschaft
der Bundesrepublik Deutschland
Ankara

ÖNSÖZ

Elinizde tuttuğunuz bu eser Türk-Alman ilişkileri ortak paydasında bir araya gelmiş olan bir grup Hacettepeli bilim insanının kurduğu kısa adı HÜTAİ olan Hacettepe Üniversitesi Türk-Alman İlişkileri Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin ilk yayınıdır.

HÜTAİ'nin başlıca amacı Türkiye ve Almanya arasındaki hem kurumlar hem de toplumlar arası ilişkilere katkıda bulunmaktır. Merkezin temelleri Ekim 2018'de Antalya'da gerçekleştirilen “Alman-Türk Dostluğunun 300. Yılı” başlıklı sempozyumda atılmıştır. Türk-Alman ilişkileri üzerine uzmanlaşmış bir merkez kurma fikri Hacettepe Üniversitesi'nden davetli öğretim üyeleri olarak sempozyum süresince yaptığımız fikir alışverişlerinde doğmuştur. Bu görüşmelerde Türk-Alman İlişkilerinin çok boyutlu ve karmaşık doğası gereği disiplinler arası bir anlayışla ele alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Sempozyum dönüşü vakit kaybetmeden düşüncelerimizi aktardığımız rektör hocamız Prof. Dr. Haluk Özen'in merkez kurma fikrine tam destek vermesiyle başlayan kuruluş serüvenimiz, 23 Eylül 2019 tarihli resmî gazetede kuruluş yönetmeliğimizin yayınlanması ile nihayetlenmiş, böylece HÜTAİ, Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı bir birim olarak yerini almıştır.

Merkezin kuruluşundan yalnızca bir buçuk ay sonra dünyanın dört bir yanından konusunda uzman akademisyenlerin davetli olduğu “I. Uluslararası Türk-Alman Çalışmaları Kongresi” düzenlenmiştir. Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü, Konrad Adenauer Vakfı, Federal Almanya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği ve Almanya Akademik Değişim Servisi'nin (DAAD) değerli katkılarıyla Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü'nde düzenlenen iki günlük kongreye oldukça yoğun bir izleyici katılımı olmuştur.

Kongrenin açılış konuşmalarını Federal Almanya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Martin Erdmann, Hacettepe Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Haluk Özen, DAAD-Ankara Bürosu temsilcisi Franziska Trepke ve Konrad-Adenauer Vakfı temsilcisi Cem Akdağ gerçekleştirmiştir. Akademik anlamda da oldukça verimli geçen kongrede Almanca ve Türkçe dillerinde 30'u aşkın bildiri sunulmuştur. Kongrede sunum yapan bilim adamlarından gelen talepler ve kongrenin paydaşı kurum ve kuruluşların destekleri doğrultusunda içinde Kongre katılımcılarının da

olduğu bilimsel bir yayın hazırlama kararı alınmıştır. Çatısını I. Uluslararası Türk-Alman Çalışmaları Kongresinde sunulan bildirilerin oluşturduğu bu esere, daha zengin bir içerik oluşturmak adına kongre dışından da yazarlar davet edilmiştir.

Türkiye ve Almanya'nın tarihin dönemlerinde kesişen yolları, iki ülke arasında güçlü ve özel bir ilişkinin gelişmesine imkân sağlamıştır. İkili ilişkilerin siyasi, ekonomik ve askerî boyutlarına 60'lı yılların başından itibaren yaşanan işçi göçüyle beraber sosyal ve kültürel boyutlar da eklenmiştir. Böylece iki ülke ve toplumları arasında çok kapsamlı ve dinamik ilişkiler oluşmuştur.

Türk-Alman ilişkileri üzerine çalışmalar yürüten akademisyenler olarak hangi bilim dalından gelirsek gelelim iki ülke siyasi ilişkilerinin geleceği için kaygılanmaktayız. Siyasetteki kötüye gidiş nedeniyle iki ülke arasındaki çok yönlü çıkar ortaklıklarının bozulmasından endişe etmekteyiz. Umarız siyasi ilişkiler de iş birliğinin güçlü olduğu alanlara ayak uydurarak gelişir.

Editörler olarak, eserin ortaya çıkmasındaki iş birliklerinden ötürü bölüm yazarlarına teşekkürü bir borç biliriz. Bu kitap projesinin sponsoru olan Federal Almanya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliğine şükranlarımızı sunarız. Öte yandan bu kitap projesinin meydana getirilmesindeki desteklerinden ötürü Federal Almanya Cumhuriyeti Büyükelçiliği Kültür Ataşeliği'ne teşekkürü bir borç biliriz. Gerek merkezimizin kuruluş aşamasında gerekse sonrasında gönülden desteğini her daim hissettiğimiz Hacettepe Üniversitesi Rektörü sayın Prof. Dr. Haluk Özen'e kalpten teşekkürlerimizi sunarız. Son olarak HÜTAİ yönetim kurulunun değerli üyeleri Doç. Dr. Uğur Sadioğlu, Doç. Dr. Levent Börü, Öğretim Görevlisi Dr. Yunus Kobal ve Merkezimizin kurucu üyesi Doç. Dr. Max Florian Hertsch'e katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Sosyal bilimlerin 7 farklı disiplininin 14'ü Türk, 9'u Alman ve 1'i Arnavut olmak üzere 24 bilim insanını Türk ve Alman ortak paydasında buluşturan bu eserin Türk-Alman ilişkileri konusundaki literatüre zengin konu envanteriyle katkı sağladığını düşünüyoruz.

Murat ÖNSOY*, Mutlu ER**
Ankara, Haziran 2020

* Doç. Dr., HÜTAİ Merkez Müdürü, e-mail: muratonsoy@hacettepe.edu.tr , <http://www.hutai.hacettepe.edu.tr/>

** Doç. Dr., HÜTAİ Merkez Müdür Yardımcısı, e-mail: mutluer@hacettepe.edu.tr , <http://www.hutai.hacettepe.edu.tr/de>

VORWORT

Das vorliegende Buch ist die erste Publikation des Forschungszentrums für türkisch-deutsche Beziehungen (HÜTAİ), das von Akademikern an der Hacettepe Universität gegründet wurde.

Der Gründungsgedanke von HÜTAİ, der Beziehung beider Länder beizutragen, entstand nach dem Symposium “300-jähriger Bestand deutsch-türkischer Freundschaft”, das im Oktober 2018 in Antalya stattfand. Als Referenten der Hacettepe Universität betonten wir, dass die Mehrdimensionalität und Komplexität der deutsch-türkischen Beziehungen nur durch interdisziplinäre Herangehensweise behandelt werden können. Diesbezüglich kamen wir zu dem Entschluss, ein Forschungszentrum zu gründen. In Folge des Symposiums präsentierten wir unser Vorhaben Prof. Dr. Haluk Özen, dem Rektor der Hacettepe Universität, der seine vollkommene Unterstützung für die Gründung des Zentrums versprach. Das Forschungszentrum wurde mit der Veröffentlichung der Gründungssatzung im türkischen Amtsblatt am 23.09.2019 gegründet und unterliegt dem Rektorat.

Anderthalb Monate nach der Gründung des Zentrums wurden Akademiker aus verschiedenen Ländern eingeladen, die am „I. Internationalen Kongress zu türkisch-deutschen Studien“ teilnahmen. Durch die Förderung der Hacettepe Universität, Konrad-Adenauer-Stiftung, Deutschen Botschaft Ankara und des DAAD-Informationszentrums Ankara fand im Beytepe-Campus der zweitägige Kongress vor einem breiten Publikum statt.

Der Kongress begann mit Eröffnungsreden von Martin Erdmann, dem Botschafter der Bundesrepublik Deutschland in der Türkei, Prof. Dr. Haluk Özen, dem Rektor der Hacettepe Universität, Franziska Trepke, der Leiterin des DAAD-Informationszentrums Ankara, und Cem Akdağ, dem Vertreter der Konrad-Adenauer-Stiftung Türkei. Anschließend hielten über 30 TeilnehmerInnen ihre Vorträge zum vorgegebenen Themengebiet. Auf Anfrage der ReferentInnen und der Unterstützung der Kongresspartner kamen wir zum Entschluss, ein Sammelband zu publizieren. Neben den Beiträgen der ReferentInnen vom „I. Internationalen Kongress zu türkisch-deutschen Studien“ wurden weitere Akademiker zur Publikation eingeladen.

Die Begegnungen der Türkei und Deutschland zu unterschiedlichen Zeiten in der Geschichte, trugen zum Aufbau enger und besonderer Verhältnisse beider Länder bei. Neben den bilateralen Beziehungen in Politik, Wirtschaft und Militär nahm ab den 60er Jahren mit der Arbeitermigration die kulturelle Dimension ihre Position ein. Somit bildeten sich vielfältige und dynamische Beziehungen zwischen beiden Ländern und ihren Gesellschaften heraus.

Akademiker, die im Bereich der türkisch-deutschen Studien tätig sind, tragen Bedenken um die politischen Spannungen beider Länder, da diese die vielfachen und gemeinsamen Interessen auch beeinträchtigen können. Wir hoffen, dass sich die politischen Verhältnisse den Bereichen anpassen, wo die Zusammenarbeit bereits ausgeprägt ist und dieses vorliegende Buch uns diese mehrdimensionalen Beziehungen näher bringt.

Als Herausgeber dieses Buches bedanken wir uns an erster Stelle bei der Deutschen Botschaft Ankara für die Förderung des Buchdrucks und dem Kulturreferat für ihr Interesse und ihre Zusammenarbeit. Ein weiterer bedeutenswerter und großer Dank geht an Prof. Dr. Haluk Özen für seine äußerste Unterstützung bei der Gründung des Forschungszentrums und sein Vertrauen. Nicht zuletzt bedanken wir uns bei allen AutorInnen für ihre Beiträge im Buch.

Auch bedanken wir uns bei Assoc. Prof. Uğur Sadioğlu (HÜTAİ-Vize Leiter), Assoc. Prof. Levent Börü, Dr. Yunus Kobal (HÜTAİ-Vorstandsmitglieder) und Assoc. Prof. Max Florian Hertsch (HÜTAİ-Gründungsmitglied) für ihre Unterstützungen.

Aus 7 verschiedenen Forschungsbereichen haben insgesamt 24 WissenschaftlerInnen (14 aus der Türkei, 9 aus Deutschland und 1 aus Albanien) mit ihren Artikeln zu türkisch-deutschen Beziehungen beigetragen und hoffen, mit der Themenvielfalt in der wissenschaftlichen Literatur einen wichtigen Platz einzunehmen.

Murat ÖNSOY*, Mutlu ER**

Ankara, Juni 2020

* Assoc. Prof. Dr., Leiter von HÜTAİ, e-mail: muratonsoy@hacettepe.edu.tr , <http://www.hutai.hacettepe.edu.tr/>

** Assoc. Prof. Dr., Vize-Leiter von HÜTAİ, e-mail: mutluer@hacettepe.edu.tr , <http://www.hutai.hacettepe.edu.tr/de>

İÇİNDEKİLER/INHALTSVERZEICHNIS

VORWORT	iii
---------------	-----

ÖNSÖZ.....	v
------------	---

ULUSLARARASI İLİŞKİLER INTERNATIONALE BEZIEHUNGEN

TÜRKİYE-ALMANYA İLİŞKİLERİ ORTAKLIK MI, REKABET Mİ?.....	3
--	---

Hüseyin Bağcı

Giriş.....	3
1. İnsani Bağların Hayati Önemi	5
2. Ekonomik ve Ticari İlişkiler: Bütünleyici Ortaklar.....	7
3. Eğitim ve Kültür Alanlarındaki İş birliği	8
4. Türkiye'nin Stratejik Yönelimi: Avrupa Birliği (AB) Üyelik Süreci	10
5. Kıbrıs Sorunu.....	11
6. 1915 Olaylarına İlişkin Görüş ve Yorum Farklılığı	11
7. Güvenlik ve Savunma İş birliği: Bölgesel Çatışmalar ve Terörizmle Mücadele	12
8. Göç Krizi: Son Dönemdeki En Başarılı İş Birliği Örneği	14
9. Dış Politika Yaklaşımları: Ortaklık ve Rekabet İççe.....	15
10. Rusya ile ilişkiler: Enerji ve Suriye Konularında Somutlaşan Ortaklıklar	16
Sonuç	17
Kaynakça	19

İRAN'IN NÜKLEER PROGRAMI MESELESİ KONUSUNDA TÜRKİYE VE ALMANYA'NIN SİYASETLERİ	23
---	----

Şebnem Udum

Giriş.....	23
1. Teknik ve Tarihi Arka Plan.....	25
1.1. Nükleer Teknoloji ve Nükleer Silahlar	25
2. İran'ın Nükleer Programı Neden bir Sorundur?	27
3. Türkiye'nin İran Nükleer Meselesi ile İlgili Siyaseti	32
4. Almanya'nın İran Nükleer Meselesi ile İlgili Siyaseti	34
Sonuç	38
Kaynakça	38

**GLOBALES MACHTSTREBEN DEUTSCHLANDS ALS EUROPÄISCHER
ZENTRALMACHT: ERKLÄRUNG DEUTSCH-TÜRKISCHER
BEZIEHUNGEN IM KONTEXT INTERNATIONALER POLITIK UND
AUßENPOLITISCHEN SELBSTVERSTÄNDNISSES..... 43**

Yaşar Aydın

Problem und Fragestellung.....	43
1. Deutsch-türkische Spannungen	45
1.1 Konflikt und Kooperation	45
1.2. Zur Rolle der Innenpolitik.....	47
1.3. Zur Rolle der internationalen Politik.....	49
2. Identitätswandel und Strategiewechsel in der deutschen Außenpolitik - und Sicherheitspolitik	50
2.1. Geopolitische Umbrüche und Verschiebungen in der Weltwirtschaft	50
2.2. Grundlinien deutscher Außen- und Sicherheitspolitik bis 1990	54
2.3. Identitätswandel – von Zivil- zur Gestaltungsmacht	55
2.4. Strategiewechsel – von Friedens- zur machtgestützten Weltordnungspolitik	56
2.5. Macht- und geopolitische Neuorientierung	58
3. Konsequenzen für deutsch-türkische Beziehungen	61
Literaturverzeichnis.....	62

**SIYASET BİLİMİ
POLITIKWISSENSCHAFT**

**DIE DEUTSCH-TURKISCHEN PERZEPTIONEN IN DER
ÖFFENTLICHEN MEINUNG 67**

Mustafa Nail Alkan

Einleitung.....	67
1. Theoretische Aspekte der Inhaltsanalyse.....	68
2. Türkeibild in der deutschen öffentlichen Meinung	70
3. Das Deutschlandbild in der Türkei	74
Schlussfolgerung	77
Literaturverzeichnis.....	77

**WIE EUROPÄISCH SIND EUROPAWAHLEN? EINE ANALYSE
ANLÄSSLICH DER EUROPAWAHL 2019 81**

Olaf Leïße

Einführung.....	81
1. Das Wahlverfahren	82
2. Der Wahlkampf	86
3. Die Europawahl als „second order election“.....	90
4. Die Folgen der Europawahl.....	93
Fazit	95
Literaturverzeichnis.....	97

ÜBER RECHTSPOPULISTISCHE NARRATIVE FÜHRENDER AFD-POLITIKER_INNEN IN DEN SOZIALEN MEDIEN 99

Burak Gümüş

Einführung.....	99
1. Begrifflicher und Theoretischer Bezugsrahmen	100
2. Methoden und Untersuchungszeitraum.....	102
3. Rolle der Alternative für Deutschland (AfD).....	104
4. Über den Rechtspopulistischen Diskurs Führender AfD-Politiker_Innen	106
4.1. Über Alice Weidels Narrative	106
4.2. Über Alexander Gaulands Erzählung.....	110
4.3. Über das rechtspopulistische Narrativ von Björn Höcke.....	111
Zusammenfassung	121
Literaturverzeichnis.....	122

ALMANYA'DA YEREL YÖNETİM MODELLERİ: GÜÇLÜ BAŞKANLIK DENEYİMİ 125

Uğur Sadioğlu

Giriş.....	125
1. Geleneksel Alman Yerel Yönetim Modelleri.....	128
1.1. Güney Almanya meclis-güçlü başkan modeli.....	131
1.2. Kuzey Almanya meclis-kent yöneticisi modeli (ratsverfassung)	133
1.3. Belediye meclisi-magistrat modeli (magistratsverfassung)	134
2. Almanya'da Güçlü Başkanlık Modeline Geçiş.....	136
2.1. Almanya'da güçlü başkanlık modelinin farklılıkları.....	137
2.2. NRW eyaleti örneğinde doğrudan seçilmiş başkan modeline geçiş.....	140
3. Güçlü Belediye Başkanı Modelinde Denge ve Denetleme Sistemi	142
3.1. Belediye başkanını "görevden düşürme" (recall) mekanizması.....	144
3.2. Güçlü belediye başkanını dengeleyen kent yönetimi ve katılımcı demokrasi araçları.....	145
Sonuç	148
Kaynakça	150

TARİH GESCHICHTSWISSENSCHAFT

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİNDE ALMANYA'NIN TÜRKİSTAN POLİTİKASI: BÖLGENİN ÖNEMİ SSCB VE TÜRKİYE'DEKİ MUHALİF GÜÇLER 155

Fahri Türk

Giriş.....	155
1. Turan ve Turancılık Kavramı	156

2. Türkistan ve Türk Dili.....	159
3. Türkistan Coğrafyasının Önemi.....	160
3.1. Nüfus ve Halklar	160
3.2. Siyasi ve Jeopolitik Önem.....	161
4. Türkiye ve SSCB'deki Muhalif Güçler.....	163
5. Türkmenler	165
6. Türkiye'deki Turancılar.....	167
Sonuç ve Değerlendirme	169
Kaynakça	170

ALMAN TARİH YAZIMINDA SONDERWEG TEZİNİN KATKILARI VE SINIRLILIKLARI: ÖZGÜN YOLUN ÖTESİNDE..... 173

Klevis Kolasi

Giriş.....	173
1. 1945 Öncesinde Sonderweg: Almanya'nın Özel Kültürel Üstünlüğü ve Primat der Aussenpolitik.....	175
2. Sonderweg'in Toplumsal Kökenleri ve Primat der Innenpolitik	180
3. Sonderweg'in Ötesinde	185
3.1. Burjuva devrimleri "yeniden" kavramsallaştırmak: Almanya'nın yukarıdan burjuva devrimi	186
Sonuç	190
Kaynakça	191

EINE DEUTSCHE BILDUNGSINSTITUTION IN ANKARA - DIE GESCHICHTE DER ERNST-REUTER-SCHULE..... 195

Daniel Bauer

Einleitung	195
1. Das deutsche Auslandsschulwesen in der Türkei	196
2. Zwei Schulzirkel	196
3. Die Privatlehrerin Leyla Kudret-Erkönen.....	198
4. Schulgründung und Genese in den 50er Jahren	200
5. Schulneubau	201
Fazit	203
Literaturverzeichnis.....	203

HUKUK RECHTSWISSENSCHAFT

ALMAN HUKUKUNDA ARABULUCULUK..... 211

Levent Börü

Giriş.....	211
1. Arabulucu ve Arabuluculuğun Tanımı.....	212

2. Almanya’da Arabuluculuğun Kısa Tarihçesi.....	214
3. Almanya’da Arabuluculuk ile İlgili Genel Kanuni Düzenlemeler	215
4. Arabuluculuğun Türleri	218
4.1. Mahkeme İçi Arabuluculuk	218
4.2. Mahkeme Dışı Arabuluculuk	221
5. Arabuluculuğa İlişkin Temel İlkeler	221
5.1. Gizlilik	221
5.2. Eşitlik ve Tarafsızlık.....	223
6. Arabuluculuk Süreci ve Sona Ermesi.....	224
7. Arabuluculuk Anlaşması	224
Sonuç	225
Kaynakça	227

SÜRE SARMALINDA YOKSULLUK NAFAKASI: ALMAN, İSVİÇRE VE AVUSTURYA HUKUK UYGULAMALARI IŞIĞINDA GÜNCEL TARTIŞMALARA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER 229

Şafak Parlak Börü

Giriş.....	229
1. Türk Hukuk Sisteminde Yoksulluk Nafakası	230
2. Süre Sarmalında Yoksulluk Nafakası	233
2.1. Yoksulluk Nafakası Talebinin Süreyle Sınırlandırılması	233
2.2. Yoksulluk Nafakası Talebinin Süreyle Sınırlandırılmamış Olması	234
2.2.1. Konuya İlişkin Yasal Düzenlemeler (Tarihsel Gelişim)	234
2.2.2. Uygulama ve Doktrin: Güncel Tartışmalar	235
2.2.2.1. Uygulamadaki Durum	235
2.2.2.2. Doktrindeki Görüşler	238
2.2.3. Alman, İsviçre ve Avusturya Hukuku Çerçevesinde Karşılaştırmalı Hukukta Durum	240
3. Değerlendirme ve Sonuç	248
Kaynakça	250

TÜRK VE ALMAN HUKUKUNDA İNTERNET ARACILIĞIYLA GERÇEKLEŞTİRİLEN ARTIRMA YOLUYLA SATIŞLARDA TÜKETİCİNİN CAYMA HAKKI 253

F. Ceren Sadioğlu

Giriş.....	253
1. İnternette Artırma Yoluyla Satış Kavramı	254
2. İnternette Artırma Yoluyla Satışın Türleri.....	256
3. Genel Olarak Mesafeli Sözleşmelerde Tüketicinin Cayma Hakkı	260
4. Türk ve Alman Hukukunda İnternette Artırma Yoluyla Satışa Katılan Tüketicinin Cayma Hakkına Sahip Olup Olmadığı Meselesi.....	265
4.1. Türk Hukukunda.....	265
4.2. Alman Hukukunda.....	266
Sonuç	267
Kaynakça	269

İKTİSAT

WIRTSCHAFTSWISSENSCHAFT

ALMANYA YENİ DÖNEMDE EKONOMİK BELİRLEYİCİLERE NE KADAR HAZIR? ALMANYA'NIN ENDÜSTRİ 4.0 PERFORMANSI, YAPAY ZEKA VE 5 G ÇALIŞMALARI VE TÜRKİYE 273

İsmail Ermağan – Semih Erdoğan

Giriş	273
1. Dördüncü Sanayi Devrimi ve Almanya	274
1.1. Alman Ekonomisinin Endüstri 4.0 Dönüşümünde Zorluklar ve Fırsatlar	275
1.2. Almanya'da Endüstri 4.0'a Uyum Çalışmaları ve Dönüşüm Çıktıları	277
2. Yapay Zekâ ve Almanya'nın Yapay Zekâ Stratejisi	279
3. Dijital Dönüşüm ve Almanya'nın 5G Stratejisi	282
4. Yeni Dönem Ekonomisinde Türkiye ve Almanya ile İş birliği: Endüstri 4.0, Yapay Zeka ve 5G.....	286
Sonuç	288
Kaynakça	290

DEUTSCH-TÜRKISCHE ZUSAMMENARBEIT IN DER WIRTSCHAFTSLEHRE UND -FORSCHUNG VON DER SPÄTOSMANISCHEN ZEIT BIS 1951 293

Heiko Schuß

Einleitung.....	293
1. Die Wirtschaftswissenschaften im spätosmanischen Bildungswesen	294
2. Deutsch-osmanische Kooperation im Bildungswesen während des 1. Weltkrieges.....	295
3. Entwicklungen während der 1920er und frühen 1930er Jahren	298
4. Deutsche Wirtschaftswissenschaftler in der Türkei nach 1933.....	301
Literaturverzeichnis.....	309

TÜRKISCHE KONSUMENTEN IN DEUTSCHLAND ALS MARKTSEGMENT IM RAHMEN VON ETHNO-MARKETING..... 311

Elif Kocagöz

Einleitung.....	311
1. Ethno-Marketing in Deutschland	312
2. Türken als ethnische Konsumenten: Eine soziodemographische Übersicht	316
2.1. Türken in Deutschland als Marktsegment.....	316
2.2. Finanzielle Kenndaten der Türken in Deutschland	318
2.3. Markenloyalität und Kaufentscheidungsprozess.....	319
2.4. Familiäre Faktoren	321
2.5. Religion und Kulturelle Faktoren	323
2.6. Mediennutzung, Sprache und Kommunikation der Unternehmen	324

Zusammenfassung	326
Literaturverzeichnis.....	328

DEUTSCH-TÜRKISCHE WIRTSCHAFTSBEZIEHUNGEN..... 333

Christian Johannes Henrich

Einführung.....	333
1. Infrastrukturprojekte und Wirtschaftsbeziehungen im 19. Jahrhundert.....	334
2. Zusammenbruch und Neuausrichtung der (Handels-)Beziehungen.....	335
3. Türkische Neutralität und Zweiter Weltkrieg	337
4. Deutsches Wirtschaftswunder und türkische Arbeitsmigranten	339
5. Wachsendes Außenhandelsdefizit und türkisches Wirtschaftswunder	342
6. Wirtschaftskrise und Konsolidierung	343
Ausblick.....	345
Literaturverzeichnis.....	346

DİL VE EDEBİYAT BİLİMİ SPRACH- UND LITERATURWISSENSCHAFT

SPRACHLICHE BESONDERHEITEN DER TÜRKEN IN DEUTSCHLAND..... 353

Özlem Tekin

Einleitung.....	353
1. Sprachliche Besonderheiten der 1. Generation.....	354
1.1. Das Türkische der 1. Generation	355
1.2. Das Deutsche der 1. Generation	355
2. Sprachliche Besonderheiten der 2. Generation	357
2.1. Das Türkische und Deutsche der 2. Generation	357
2.2. Zweisprachige Phänomene der 2. Generation	360
2.2.1. Codeswitching	360
2.2.2. Ethnolekt.....	362
3. Sprachliche Besonderheiten der 3. Generation	364
3.1. Das Türkische und Deutsche der 3. Generation	365
3.2. Zweisprachige Phänomene der 3. Generation	368
Fazit und Ausblick	368
Literaturverzeichnis.....	371

ANMERKUNGEN ZUR PROFESSIONALISIERUNG VON LEHRERN IN DER TÜRKEI 373

Stefan Rathert

Einleitung.....	373
1. Professionalisierung von Lehrern: Annäherung an eine Begrifflichkeit.....	375
2. Universitäre Lehrerausbildung	380
3. Schulpraktika	381

4. Vorbereitungsdienst.....	383
5. Lehrerfortbildung	384
Fazit	386
Literaturverzeichnis	387

ZWISCHEN WELTLITERATUR UND ETHNO-NISCHE TÜRKISCH-DEUTSCHE LITERATUR IM DEUTSCHEN LITERARISCHEN FELD..... 391

Yasemin Dayıoğlu-Yücel

Einleitung.....	391
1. Positionierung von türkisch-deutscher Literatur im deutschen literarischen Feld	392
2. Warum Weltliteratur?.....	394
3. Die normative Kraft von Weltliteratur.....	398
Literaturverzeichnis	399

DEUTSCHLANDSTUDIEN UND KULTURÖKOLOGIE..... 401

Nilgün Yüce

Einführung.....	401
1. Ausgangssituation in der Fremdsprachenphilologie	402
2. Kulturökologie als Bezugswissenschaft in der Landeskunde.....	406
3. Kulturökologische Deutschlandstudien im Germanistikstudium	408
Zusammenfassung	411
Literaturverzeichnis.....	412

İLETİŞİM BİLİMİ KOMMUNIKATIONSWISSENSCHAFT

„ES KLAPPERT DIE MÜHLE [AM RAUSCHENDEN BACH]“ KINDERLYRIK ALS INTERKULTURELLER VERMITTLER IM FACHBEREICH DER GERMANISTIK..... 417

Pamuk Nursen Topbaş - Max Florian Hertsch

Einführung	417
1. Reimschemata.....	420
2. Versfuß	422
3. Vergleich zwischen aktuellem Text und Volksweise.....	425
4. Interlinearübersetzung.....	428
6. Theorievorgabe	431
7. Begründung	431
Schlussfolgerung	432
Literaturverzeichnis.....	433

**GOTT IST EIN VJ! NOTIZEN ZU SMARTPHONES, VIDEO UND
KATHEDRALEN 435**

Andreas Treske

1. Himmel auf Erden.....	435
2. Glas	443
3. Das Objekt.....	445
4. Glas - Bilder	450
5. VJ.....	451
Literaturverzeichnis.....	452

**DIE CAUSA REZO: VERSUCH DER VERORTUNG VON SOCIAL
INFLUENCER UND CITIZEN JOURNALISTS IN DER QUINTUPLE
HELIX COLLABORATION 455**

Lutz Peschke

Einleitung: Social Influencer und Citizen Journalists	455
1. Das Video "Die Zerstörung der CDU" von Rezo	459
2. Rechtliche Rahmenbedingungen	464
3. Das Quintuple Helix Innovation-Modell.....	466
4. Diskussion.....	467
Zusammenfassung und Ausblick	470
Literaturverzeichnis.....	470

ALMAN HUKUKUNDA ARABULUCULUK

DIE MEDIATION IM DEUTSCHEM RECHT

Levent Börü*

Giriş

Mahkemeler aracılığıyla yürütülen yargılama hukuku şekli kuralları ile esnek olmayan bir süreçtir ve bu kurallar hukuk devletin garantisi altındadır; bununla birlikte bazı uyuşmazlıkların yargılama yolu ile çözümü her zaman tarafları memnun etmeyebilir; bu tür uyuşmazlıkların taraflarca belirlenen yöntemlerle çözümü daha barışçıl olabilir. Bu sebeple, kanun koyucu bazı uyuşmazlıkların alternatif uyuşmazlık çözüm yolu ile çözümlenebilmesine ilişkin yasal düzenlemelerde bulunmuştur (Rosenberg, Schwab ve Gottwald, 2018: 7). Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yöntemleri olarak da ifade edilmektedir. Amerikan kökenli olan “alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi”, İngilizcede “Alternative Dispute Resolution” ile, Almandada “Außergerichtliche Streitbeilegung”, “Außergerichtliche Konfliktbeilegung” “Alternative Streitbeilegung” ile ifade edilmektedir (Musielak ve Voit, 2019: Rn 2-3; Münchener Anwalt, 2020: Rn 88). Burada alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin mahkeme ya da devlet yargısına bir alternatif değil, yargı organlarını destekleyici bir işleve sahip olduğunu belirtmek gerekir; çünkü, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri devletin mutlak egemenliğinde olan yargılama faaliyetine bir alternatif değil, ona destekleyici yöntemler olarak düşünmek gerekir (İldır, 2003: 21; Yazıcı Tıktık, 2013: 5). Dolayısıyla, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, devlet yargısı ile diğer mahkeme dışı çözüm sistemleri arasındaki farklılığı belirterek, yargılama kurallarının alternatiflerini ortaya çıkarır (Özbek, 2016: 199; Özbay, 2006: 460).

* Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Özel Hukuk) Medeni Usul-İcra ve İflas Hukuku Anabilim Dalı Başkanı, e-mail: leventboru@hacettepe.edu.tr

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından birisi olan arabuluculuk, en genel ifadeyle, tarafların, bir veya daha fazla arabulucunun yardımı ile anlaşmaya varmak için uyuşmazlıkların üzerinde sistematik yöntemler uygulayarak müzakere yaptıkları bir uyuşmazlık çözüm sürecini ifade eder. Bu metod ile yargı yolu ile karar verilmesi gerekmeksizin tarafsız arabulucu yardımıyla anlaşmazlık konularının çözümlenebilmesi için tarafların ortak menfaatleri gözetilerek bir çözüm noktasına gelinmesi amaçlanır (Özbek, 2016: 591; Ildır, 2003: 88).

Dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi Almanya’da da arabuluculuk yöntemi uygulanmaktadır. Almanca’da “arabuluculuk” kelimesi “Mediation” veya “Vermittlung” kelimesi ile ifade edilmektedir ve söz konusu kelime latince “mediare” kelimesinden türetilmiştir (Risse, 2000: 1614-1615). Avrupa Birliği ve özellikle, Alman hukuk sistemindeki alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, arabuluculuk uygulamaları, mevzuat hükümleri, Türkiye’de 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu çalışmalarına da model olmuştur (Yılmaz, 2014: 1956; T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı, 3; Kutluk, 2017: 1 vd). Dolayısıyla, Alman hukukundaki arabuluculuk uygulamalarının incelenmesi, Türk hukukundaki arabuluculuk uygulamalarının geliştirilebilmesi bakımından son derece önemlidir.

Uyuşmazlıkların öncelikle arabuluculuk yolu ile çözümlenmesi Devlet tarafından teşvik edilmektedir ve bu amaçla Almanya’da son dönemlerde pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Dolayısıyla, Almanya’da arabuluculuk, diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına göre ön plana geçmiştir (Leipold, 2013: 135, 141). Bu çalışmamızın konusu, Alman hukukundaki güncel arabuluculuk uygulamalarıdır.

1. Arabulucu ve Arabuluculuğun Tanımı

Arabuluculuk Kanunu’nda, arabulucu ve arabuluculuk kavramları tanımlanmıştır. Arabuluculuk, tarafların bir veya birden fazla arabulucunun yardımıyla uyuşmazlıklarını kendi iradeleri ve sorumluluklarında çözümleyecekleri güvenilir ve temellendirilmiş bir usuldür (MediationsG § 1,1). Arabuluculuğa, medeni ve ticari alanların da dahil olduğu genel olarak her türlü özel hukuk uyuşmazlıkları için başvurulabilir (Ahrens, 2012: 2465).

Arabulucu ise, bağımsız, tarafsız ve karar yetisi olmayan, arabuluculuk faaliyetini yerine getiren kişidir (MediationsG § 1,2). Arabuluculuk yönteminde arabulucu, uyuşmazlığın çözümü için taraflara uygun anlaşma ortamını sunmalıdır. Arabulucu,

hakim veya hakem gibi hukuk kurallarını uygulayarak bir yargılama sonucunda karar veren kimse değildir; bu sebeple, arabulucu, uyuşmazlığın tarafları ile etkili bir iletişim kurması beklenir (Ihde, 2012: 86-87).

Arabuluculuk Kanunu (MediationsG) § 5,I,1'e göre, arabulucu, kendi mesleki yeterliliğini sağlamakla yükümlüdür. Dolayısıyla, arabulucunun, arabulucu olarak çalışabilmesi için arabuluculuk temel eğitimini tamamlaması gerekir. Bu eğitimin içeriğinde, arabuluculuk kurumuna ilişkin temel bilgiler, müzakare, iletişim teknikleri ve arabuluculuk hukuku vardır. Ayrıca her arabulucunun teorik bilgiler dışında uygulamayı da takip etmesi gerekmektedir. Bu sebeple, her arabulucunun iki yıl içerisinde 10 saatlik bir yenileme eğitimi alması zorunluluktur (Ahrens, 2012: 2469).

Arabulucuların belirli alanlarda uzmanlaşması da mümkündür. Arabuluculuk Kanunu'na göre uzmanlaşma, sertifikalı (Zertifizierter Mediator)-sertifikasız arabulucu ayrımı yapılarak sağlanmıştır (MediationsG § 5-6). Arabuluculuk Kanunu § 6'a göre, gerekli eğitim sürecine tabi olan ve bu eğitimden başarılı olan arabulucular, sertifikalı arabulucu olarak adlandırılmıştır. Bu şekilde, sertifikalı arabulucular ile arabuluculuk yönteminin daha da başarılı olması hedeflenmiştir (Klowait ve Gläser, 2018: 288). Sertifikalı arabuluculuk eğitiminde arabuluculara en az 120 saatlik bir eğitim verilmektedir (Ahrens, 2012: 2469).

Arabulucunun kariyeri, arabuluculuk müzakere aşamalarında önem arz etmektedir. Zira, arabulucu, müzakere tekniklerini arabuluculuk görüşmelerinde ne kadar yerinde uygulayabilirse, tarafların da bu müzakereler sonucunda anlaşabilmesi ihtimali yüksek olacaktır. Ayrıca tarafların talep etmesi durumunda, arabulucu, arabuluculuk ile ilgili kariyerini müzakerenin başında taraflara açıklamak zorundadır (MediationsG § 3,5).

Arabuluculuk yöntemiyle uyuşmazlığın çözümünün yargısal çözüm yolları ile karşılaştırıldığında özetle şu faydalar bulunmaktadır (Risse, 2000: 1618; Özbek, 2016: 284; Dür, 2017: 15 vd): (1)Yargısal çözüme göre arabuluculuk genellikle daha kısa sürer. (2) Yargısal çözüme göre arabuluculuk çok daha az maliyetli ve masraflıdır. (3) Yargısal çözümde karar verme yetkisi üçüncü bir kişinin elinde iken, arabuluculukta anlaşma belgesinin içeriği veya anlaşamama hali tarafların iradesindedir; yani arabuluculukta sonuç tarafların kontrolündedir. (4) Yargısal çözümde kimin ne ölçüde haklı olduğuna bakılırken, arabuluculukta çözüme ulaşmada taraf menfaatleri esas alınır. (5) Mahkemelerde alenilik esas iken, arabuluculukta güvenilirlik ve gizlilik esastır. (6) Mahkemelerin çözüm usulü esnek değildir; buna karşın arabuluculuk yöntemi taraflara ve uyuşmazlığa uygun olarak belirlenir. (7) Yargısal çözüm yollarında verilen kararlar bir taraf veya iki taraf da kaybeder; tarafların ilişkileri bozulur; arabuluculukta ise kazan-kazan kuralı geçerlidir.

2. Almanya’da Arabuluculuğun Kısa Tarihçesi

Arabuluculuğun Dünyada ilk defa ne zaman uygulandığı ve bunun Almanya’ya etkisi konusuna değinilmesi çalışma konumuz bakımından yararlı olacaktır.

Arabuluculuk, eski çağlardan beri kullanılan bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olup, bunun tarihçesinin eski çağlara kadar gittiği bilinmektedir. Pek çok kültürde arabuluculuk, alternatif değil, temel uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak kullanılmıştır (Steffek, 2010: 842 vd; Özbay, 2006: 463; Taşpolat Tuğsavul, 2012: 32 vd).

Almanya’da 2012 tarihli Arabuluculuk Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden önce arabuluculuk ile ilgili pozitif bir düzenleme bulunmamaktaydı. Hatta, arabuluculuk uygulamalarının 1990 yılının ortalarına kadar Almanya’da pek fazla görülmediğini de ifade edebiliriz (Prütting, 2008: 847). Son zamanlarda küreselleşme sebebiyle Amerika Birleşik Devletleri’ndeki gelişmeler Almanya için de belirleyici olmuştur ve yargılama hukuklarının adalete erişim kavramı ile yeniden şekillenmesini sağlamıştır (Hess, 2010: 255).

Modern anlamda arabuluculuk, Amerika Birleşik Devletleri’nde 1960’lı yılların sonuna doğru kullanılmaya başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde arabuluculuğun uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak tercih edilmesiyle birlikte, bunun uygulaması da Almanya’da artmıştır (Tochtermann, 2013: 523). Ancak burada hemen şunu belirtmek isteriz ki Kıta Avrupası hukuk siteminde önemli bir yere sahip olan, deyim yerindeyse bu sistemin lokomotifi olarak adlandırabileceğimiz Almanya’yı Amerika Birleşik Devletleri ile karşılaştırdığımızda, Almanya’da arabuluculuk yöntemine talep çok daha azdır. Bu noktada Almanya’da arabuluculuğun gelişmesi özellikle arabuluculuğun mahkeme yargısına kurumsal olarak dahil edilmesiyle başlamıştır (Hopt ve Steffek, 2013: 7). 15.11.1999 tarihli, 01.02.2000 yürürlük tarihli Medeni Usul Kanununun Uygulanma Şekline İlişkin Kanun (Gesetz, betreffend die Einführung der Zivilprozeßordnung) (EGZPO) § 15a hükmü bu bakımdan önemlidir. Bu hükme göre, uyuşmazlıkların, davaların açılmasından önce uyuşmazlıkların alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile çözülmesi hususunun tercih edilmesi gerekmektedir. Bazı eyaletler, bu hüküm (EGZPO § 15a) doğrultusunda, kendi iç hukuklarında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına yönelik zorunlu olarak düzenlemelerde bulunmuşlardır. Ancak EGZPO § 15a hükmü ile uyuşmazlığın çözümünde arabuluculuk yönteminden çok uzlaştırma yönteminin tercih edilerek uygulandığı görülmüştür (Leipold, 2013: 136). Almanya’da uyuşmazlıkların çözümünde uzlaştırma kurumu ile arzu edilen başarı sağlanamadığında ise, arabuluculuk konusunda yeniden yasal çalışmalar başlatılmıştır (Leipold, 2013: 140).

Almanya, 2002 yılında UNCITRAL Milletlerarası Ticari Arabuluculuğa ilişkin Model Kanunu’nu kabul etmiştir. Aynı zamanda Avrupa Birliği, 2002 yılında Medeni Hukukta ve Ticaret Hukukunda Uyuşmazlık Çözümüne ilişkin Alternatif Usuller Üzerine Yeşil Kitabı hazırlamıştır (Lenz, 2012: 379). Yeşil kitap, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin kalitesini artırma ve esnekliğini koruma ilkesi gereği ile bu yöntemlerin yargı yolu ile arasındaki dengeyi sağlamayı amaçlamıştır (Yazıcı Tıktık, 2013: 18). 2008 yılında ise adalete daha iyi erişimi kolaylaştırmak amacıyla Hukuki ve Ticari Uyuşmazlıklarda Arabuluculuğun Belirli Yönlerine İlişkin 21 Mayıs 2008 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi (2008/52/EC) kabul edilmiştir (Hopt ve Steffek, 2013: 4 vd; Tochtermann, 2013: 525 vd; Özümucu, 2016: 810).

Almanya Parlamentosu bu gelişmeler üzerine yasama faaliyetlerine ağırlık vererek arabuluculuk kurumunu teşvik etmiştir. Bunun üzerine Hukuki ve Ticari Uyuşmazlıklarda Arabuluculuğun Belirli Yönlerine İlişkin 21 Mayıs 2008 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifine uyum sağlayabilmek için Almanya Parlamentosu’nda 21.02.2012 tarihli Arabuluculuk Kanunu (Mediationsgesetz) kabul edilmiş ve 26.07.2012 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir (Münchener Kommentar, 2016: § 278 Rn 7, 66; Kury ve Kuhlmann, 2017: 5 vd).

Arabuluculuğun ayrı bir kurum ve meslek olarak düzenlenmesi ise günden güne daha fazla gelişim göstermektedir (Steffek, 2010: 842). Almanya’da arabuluculuk alanında faaliyet gösteren bazıları, Deutsche Gesellschaft für Mediation DGM, Bundesverband Mediation in Wirtschaft und Arbeitswelt-BMWA, Deutsche Gesellschaft für Mediation in der Wirtschaft eV, Deutsche Stiftung Mediation, Deutsche Forum für Mediation DFfM olarak belirtilebilir.

3. Almanya’da Arabuluculuk ile İlgili Genel Kanuni Düzenlemeler

Almanya’da alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin uygulanmasına ilişkin çeşitli kanuni düzenlemeler bulunmaktadır. Fakat kanuni düzenlemelerden önce Anayasa Mahkemesi (Bundesverfassungsgericht) 2007 yılında vermiş olduğu bir kararda uyuşmazlıkların öncelikle mahkeme dışı uzlaşma yoluyla çözümlenmesinin tercih edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (BVerfG v. 14.02.2007-1 BvR 1351/01).

Arabuluculuk az yukarıda da ifade edildiği üzere, 2012 tarihli Arabuluculuk Kanunu ile düzenlenmiştir ve bu Kanun 26.07.2012 tarihinden itibaren yürürlüktedir. Bunun dışındaki diğer belli başlı bazı Kanunlardaki arabuluculuk ile ilgili hükümler şu şekildedir (Klowait ve Gläßer, 2018: 368; Münchener Kommentar, 2016: § 278 Rn 19; Ihde, 2012: 111 vd).

- Medeni Usul Kanunu (Zivilprozessordnung) § 41, 159, 253, 278, 278a;
- Aile ve Çekişmesiz Yargı İşleri Hakkında Kanun (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit) § 23, 28, 36, 36a, 81, 135, 150, 155, 156;
- Aile İşlerinde Yargılama Masrafları Hakkında Kanun (Gesetz über Gerichtskosten in Familiensachen) § 61a;
- İş Mahkemeleri Kanunu (Arbeitsgerichtsgesetz) § 54, 54a;
- Sosyal Güvenlik Mahkemeleri Kanunu (Sozialgerichtsgesetz) § 202;
- İdare Mahkemeleri Kanunu (Verwaltungsgerichtsordnung) § 173;
- Mali Mahkemeler Kanunu (Finanzgerichtsordnung) § 155.

Ayrıca, 15.11.1999 tarihli, 01.02.2000 yürürlük tarihli Medeni Usul Kanununun Uygulanma Şekline İlişkin Kanun (Gesetz, betreffend die Einführung der Zivilprozeßordnung) (EGZPO) § 15a'ya göre, davaların açılmasından önce uyuşmazlıkların alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile çözülmesi hususunun tercih edilmesi gerekmektedir. Söz konusu hüküm ile bir hukuk davası açılmadan önce, uyuşmazlıkların sulh ile veya hukuk sistemince de tanınmış başka bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolu ile sona erdirilebilmesi hususunda her eyalete yetki verilmiştir. Dolayısıyla uyuşmazlıkların mahkeme dışı hangi alternatif yöntemlerle çözümlenmesi gerektiği hususu her bir eyaletin kendi kanun koyucusunun tercihinine bırakılmıştır (Münchener Kommentar, 2016: § 278 Rn 57, 20). Başka bir deyişle, Medeni Usul Kanununun Uygulanma Şekline İlişkin Kanun (EGZPO) § 15a, uyuşmazlıkların mahkeme dışında alternatif yollardan hangisiyle çözüleceğine ilişkin bir çerçeve hükümdür (Tochtermann, 2013: 525-526) ve aşağıda belirtilen uyuşmazlıklar bu hükmün kapsamı içerisindedir:

- Sulh Hukuk Mahkemeleri önünde görülecek olan ve değeri 750 Euro'yu aşmayan malvarlığı ile ilgili uyuşmazlıklar,
- Komşuluk hukukundan doğan uyuşmazlıklar,
- Basın ve yayın organlarıyla gerçekleştirenler dışında kişinin şeref ve onurunu zedeleyici zararlara ilişkin uyuşmazlıklar,
- Eşit Davranma Kanunu (Allgemein Gleichbehandlungsgesetz) § 3'de yer alan uyuşmazlıklar.

Eyaletler, bu hüküm (EGZPO § 15a) doğrultusunda, kendi iç hukuklarında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından birisi olan uzlaşmaya yönelik düzenlemelerde bulunmuşlardır. Söz konusu düzenlemeler, uyuşmazlıkların mahkeme dışı zorunlu uzlaştırma ile çözümüne yöneliktir (Münchener Kommentar, 2016: § 278 Rn 57). Alman hukukuna ilişkin eski çalışmalarda belirli zamana kadar, arabuluculuk (Mediation) ve uzlaşma (Schlichtung) kavramları aynı anlamda kullanılabilmekteydi; fakat bugün modern çalışmalara bakıldığında bu iki kavramın birbirinden ayırt edildiği görülmektedir (Leipold, 2013: 142). Başka bir deyişle, uzlaşma (Schlichtung) da arabuluculuk gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden birisi olmakla birlikte, uzlaşma arabuluculuktan farklıdır. Uzlaşma taraflardan tümüyle bağımsız objektif bir konumda bulunan üçüncü kişinin, aralarında uyuşmazlık olan taraflara, somut olayın koşullarına ve özelliklerine göre çözüm önerilerinden birisi üzerinde anlaşmaya varmalarını amaçlayan bir yöntemdir. Arabuluculuk sürecinin işleyişinde ve sonucun elde edilmesinde ise tümüyle taraflar egemendir (Tanrıver, 2011: 76-77).

Eyaletlerin, EGZPO § 15a hükmünü kendi iç kanunlarında uygulama zorunluluğu bulunmadığından dolayı bu kanunu yürürlüğe koyan veya koymayan farklı eyaletler olmuştur. Bu durum eyaletler arası bazı problemlere yol açmıştır. Özellikle bu kanunu uygulayan bir eyalette yerleşim yeri olan bir kimse, bu kanunun uygulanmadığı diğer bir eyalette yerleşim yeri olan diğer bir kişiye göre dezavantajlı duruma düşebilecektir (Bayraktar, 2015: 155). İlk olarak Bavyera (Bayern) Eyaleti Uzlaşma Kanunu (Bayerisches Schlichtungsgesetz) ile zorunlu olarak yukarıda belirtilen uyuşmazlıkların uzlaşma yoluyla çözümü hükme bağlanmıştır. Daha sonra, Baden Württemberg, Brandenburg, Hessen, Nordrhein-Westfalen, Saarland, Sachsen-Anhalt ve Schleswig-Holstein gibi eyaletlerde de aynı şekilde Uzlaşma Kanunu çıkarılmıştır; geri kalan eyaletler ise bu uygulamayı kabul etmemişlerdir. Daha sonra, Baden-Württemberg, Brandenburg, Nordrhein-Westfalen ve Schleswig-Holstein eyaletleri, bu kanunun uygulanmasına son vermişlerdir (Münchener Kommentar, 2016: § 278 Rn 59).

Sonuç olarak, Almanya’da zorunlu uzlaştırma kurumu ile bazı uyuşmazlıkların dava yoluyla mahkeme önüne getirilmesinin engellenmesi amaçlanmıştır; fakat bazı eyaletlerde buna ilişkin düzenlemeler yapılmışken, bazılarında ise hiç düzenleme yapılmamıştır. Bu bakımdan Almanya’da uzlaştırma kurumunun genel olarak çok başarılı olmadığı ifade edilmektedir. Bu gelişmelerden sonra ise arabuluculuk yöntemi daha fazla ön plana çıkmıştır (Leipold, 2013: 137).

4. Arabuluculuğun Türleri

Alman hukukunda mahkeme dışı alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ve özellikle de arabuluculuk yönteminin yaygınlaştırılması ile, mahkemelerdeki iş yoğunluğunun hafifletilmesi amaçlanmıştır (Entwurf eines Gesetzes zur Reform des Zivilprozessrechts, Bundestagsdrucksache 14/4722, 62). Mahkemelerin bu iş yoğunluğundan kurtarılabilmesinin en ideal yolu ise, aralarında çıkan uyuşmazlığın taraflarca dava açılmasına sebebiyet verilmeden çözümlenebilmesidir (Hess, 2010: 257). Zira, Almanya’da uyuşmazlıkların öncelikle arabuluculuk yolu ile çözümlenmesi Devlet tarafından da teşvik edilmektedir (Kury ve Kuhlmann, 2017: 5 vd).

Almanya’da arabuluculuk mahkeme içinde veya mahkeme dışı olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır (Tochtermann, 2013: 524; Nistler, 2010: 686; Münchener Kommentar, 2016: § 278 Rn 23):

4.1. Mahkeme İçi Arabuluculuk

Son on senedir arabuluculuk uygulamaları (Mediationsbewegung) mahkemeler üzerine kaydırılmıştır (Leipold, 2013: 144). Mahkeme içi (temelli) arabuluculuk (Gerichtsinterne Mediation) veya mahkeme bağlantılı arabuluculuk (Gerichtnahe Mediation), Medeni Usul Kanunu § 278,5’de hükme bağlanmıştır (Münchener Kommentar, 2016: § 114 Rn 23). Alman Medeni Usul Kanunu § 278,5 hükmü 01.04.2011 yılında tasarı olarak düzenlenmiş ve 15.12.2011 yılında bu hüküm Alman Parlamentosu’nda kabul edilmiştir. Böylelikle Almanya’da ilk defa mahkeme içi arabuluculuk süreci başlamıştır. Mahkeme içi arabuluculuğa sebep olan kanun değişikliği ise, Aşağı Saksonya Eyaletinde uygulanan başarılı bir projeye dayanmaktadır (Ahrens, 2012: 2470-2471).

Mahkeme içi arabuluculuk süreci, sulh hâkimi veya arabulucu hakim (Güterichter-Richtermediator) tarafından yerine getirilir ve mahkeme, dava sırasında davanın taraflarına uyuşmazlığın çözümünün, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile özellikle arabuluculuk yolu ile çözümünü teşvik eder. Sulh hakimi, dava dosyasından bilgi sahibi olarak tarafları arabuluculuk görüşmesi için oturuma davet etmede takdir yetkisine sahiptir. (Musielak ve Voit, 2019: Rn 15; Ahrens, 2012, 2470). Tarafların oturumda anlaşmaları durumunda, bu anlaşma mahkeme içi sulh (Gerichtlicher Vergleich) olarak nitelendirilmektedir (ZPO § 278,6); çünkü, davacı davasını geri almakta ve davalı da bu davayı geri almaya rıza göstermektedir (Ahrens, 2012: 2471). Sulh hâkimi, sulh müzakereleri sırasında tarafların anlaşmasını sağlamaya çalışır, fakat yargılama yaparak bir karar verme yetkisine sahip

değildir (Leipold, 2013: 145). Bu sebeple, tarafların arabuluculuk yoluyla anlaşamamaları durumunda, söz konusu hâkim, yargılamanın devam edeceği mahkemenin hakimi veya üyesi olamaz (Ahrens, 2012: 2470).

Almanya’da tarafların aralarındaki uyuşmazlıkları mahkeme içi arabuluculuk yöntemiyle çözümlemeleri noktasında artış gözlenmektedir. Bunun sebebi ise, mahkeme dışı arabuluculukla kıyaslandığında, mahkeme içi arabuluculuğun taraflar üzerinde daha fazla güven duygusu vermesidir (Hess ve Pelzer, 2013: 229; Nistler, 2010: 688).

Almanya’da mahkeme içi arabuluculuk sürecinin başarılı olmasının diğer bir sebebi de Alman Medeni Usul Kanunu (ZPO) § 253/3,1 hükmünde 26.07.2012 tarihinde yapılan değişikliktir. Şöyle ki, Alman Medeni Usul Kanunu (ZPO) § 253/3,1’e göre, davacının dava açmadan önce uyuşmazlığın çözülmesinde arabuluculuk yöntemini denemiş olduğunu ve buna rağmen uyuşmazlığın neden bu yöntemle çözülmediğini dava dilekçesinde gerekçelendirmesi gerekmektedir. Bu husus Kanun’da bir dava şartı olarak öngörülmüştür. Bu gerekçe aynı zamanda davanın (uyuşmazlığın) konusu da olacaktır (Ahrens, 2012: 2470). Avukatla temsil edilen bir davada, avukatın dava dilekçesini hazırlarken bu hususu müvekkiline açıklamakla yükümlüdür. Avukatın bu yükümlülüğünü ihmal etmesi durumunda, müvekkiline karşı sorumluluğu bulunmaktadır (Ewig, 2012: 5). Dava dilekçesinde, uyuşmazlığın neden arabuluculuk yöntemi ile çözülmediğine ilişkin gerekçenin, sulh hakimi tarafından öncelikle değerlendirilecek olması ise, mahkeme içi arabuluculuğun başarısını arttırmaktadır. Zira sulh hakimi bu gerekçeden taraflar arasındaki uyuşmazlığı tespit edebilecek ve arabuluculuk görüşmesinde bu uyuşmazlık üzerine tarafları anlaşmaya yönlendirebilecektir (Ahrens, 2012: 2470).

Sulh hakimi, bu süreçte her ne kadar arabuluculuğun da dahil olduğu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini uyuşmazlığın çözümü için kullanabilmekte yetkili olsa da, kanunda sulh hakimi, arabulucu olarak nitelendirilmemiştir (Ahrens, 2012: 2467). Bu sebeple de doktrinde bir görüşe göre, sulh hakimi burada gerçek anlamıyla arabulucu olarak adlandırılmamalıdır; çünkü, arabulucu, mahkeme dışında devlet memuru olmayan bir özel kişiysen, sulh hakimi, devlete bağlı bir memurdur (Münchener Kommentar, 2016: § 278 Rn 67). Başka bir deyişle, sulh hakimi uyuşmazlığın tarafları karşısına arabulucu rolüyle çıksa da hakimdir ve sulh teşebbüsünde bulunan ya da arabulucu olarak görev yapan hakim yargılama hukuku içerisinde görüşmeleri değerlendirmekte ve uyuşmazlık teorisi anlamında bir arabuluculuk söz konusu olmamaktadır (Erlangen, 2008: 371). Doktrindeki diğer bir görüşe göre ise, sulh hakimi her ne kadar kanun metninde arabulucu olarak nitelendirilmese de,

yapmış olduğu faaliyet anlamında arabuluculuk faaliyetini yerine getirmektedir. Dolayısıyla sulh hakimi kanun metninde lafzen arabulucu olarak nitelendirilmese de, maddi anlamda arabulucudur (Germelmann, Matthes ve Prütting, 2017: Rn 18-21).

Mahkeme içi arabuluculukta Arabuluculuk Kanunu hükümleri esas alınmaz. Sulh hakimi, mahkeme usul işlemlerini yapmaya yetkili bir hakimdir. Hakim, arabuluculuk görüşmesi için tarafları, aynı yargılamada olduğu gibi Medeni Usul Kanunu (ZPO) § 214 hükmüne dayanarak oturuma davet eder. Fakat, bu oturumun hukuk yargılamasındaki duruşmadan ayırt edilmesi gerekir. Zira, arabuluculuk görüşmelerine ilişkin oturum gizlidir; burada Alman Mahkemeler Teşkilatı (GVG) § 169 hükmüne göre duruşmaların aleni yapılması kuralı geçerli değildir. Arabuluculuk müzakeresine tarafların dışında, sadece güvenliğin sağlanabilmesi amacıyla adli polis katılabilir (Ahrens, 2012: 2471).

Medeni Usul Kanunu (ZPO) § 278a II hükmünde düzenlenen mahkeme dışı arabuluculukta olduğu gibi, arabuluculuk görüşmelerinde yargılamaya ara verilmesi gerekmez. Zira hali hazırda yargılama yapılmaktadır. Burada sözlü yargılamaya ilişkin bir duruşma olmadığı ve arabuluculuk görüşmesine ilişkin bir oturum olduğu için, Medeni Usul Kanunu (ZPO) § 330'da hükme bağlanan gıyapta yargılama hükümleri de uygulanamaz (Ahrens, 2012: 2471).

Mahkeme içi arabuluculuğun özellikle aile arabuluculuğuna ilişkin uyuşmazlıklarda başarılı olduğu görülmektedir. Aile ve Çekişmesiz Yargı İşleri Hakkında Kanun (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit) § 23, 28, 36, 36a, 81, 135, 150, 155, 156 hükümlerine göre, ayrılık ve boşanma sürecine giren eşlerin arabuluculuk merkezlerine yönlendirilmesini öngören düzenlemeler vardır. Buna göre, taraflar, bir ayrılık veya boşanma anlaşması üzerine müzakere etmektedirler; daha sonra aile mahkemesindeki duruşmaya katılan taraflar, müzakere ederek benimsedikleri anlaşmalarını, aile mahkemesi yargılaması sırasında, hukuken bağlayıcı etkiye sahip bir anlaşma olarak tescil ettirmektedirler (Tochtermann, 2013: 530). Arabuluculuk merkezlerinde hukukçu veya hukukçu olmayan arabulucular çalışmaktadır; örneğin, psikologlar, sosyal görevliler, aile terapistleri ve avukatlar arabulucu olarak görev alabilmektedirler (Özbek, 2016: 857).

Aile ve Çekişmesiz Yargı İşleri Hakkında Kanun (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit) § 156,2'e göre, çocukla kişisel ilişki kurulması konusunda, hakimin onaylaması durumunda tarafların uzlaşmasına veya sulh olmalarına da izin verilmektedir. Sulh

sözleşmesinin geçerliliği ise, bunun çocuğun menfaatine aykırılık teşkil etmemesine bağlıdır. Burada da görüldüğü üzere, boşanmış eşlere, mahkemenin denetimi altında bu tür çekişmesiz yargı işleri konusunda anlaşma yapma olanağı tanınmıştır (Özbek, 2016: 857). Almanya'daki aile arabuluculuğuna ilişkin bu sistem farklı ülkelerde de (özellikle, Türkiye'de) model olarak incelenmektedir (Börü, 2019: 1049 vd).

4.2. Mahkeme Dışı Arabuluculuk

Mahkeme dışı arabuluculuk (Außergerichtliche Mediation) veya özel arabuluculuk (Private Mediation), Medeni Usul Kanunu (ZPO) § 278a'da, "arabuluculuk ve mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yöntemleri" (Mediation, außergerichtliche Konfliktbeilegung) üst başlığı ile hükme bağlanmıştır (Münchener Kommentar, 2016: § 114 Rn 23). Mahkeme dışı arabuluculuğun dayanağını oluşturan bu hüküm, Medeni Usul Kanunu'na 26.07.2012 tarihinde eklenmiştir. Mahkeme, uyuşmazlığın çözümü için tarafları, arabuluculuğa veya mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yöntemlerine teşvik edebilir. Taraflar, uyuşmazlığın çözümü için arabuluculuk yoluna başvurmaya karar verirlerse, mahkeme yargılamaya ara verir (ZPO 278a). Bu noktada 2012 tarihli Arabuluculuk Kanunu hükümleri uygulanacaktır ve mahkeme dışından bağımsız-tarafsız bir özel arabulucu, arabuluculuk sürecini yönetecektir (Ahrens, 2012: 2465).

Mahkeme dışı arabuluculuk uygulamaları özellikle, ticari işletmeler veya şirketler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde görülmektedir. Şirketler aralarındaki uyuşmazlıkların çözümü için sözleşme metinlerine arabuluculuk şartını koymaktadırlar. Yine, işveren ve işçi arasında yapılan sözleşmelere de bu tür şartlar (klozlar) konulmaktadır (Hopt ve Steffek, 2013: 258; Tochtermann, 2013: 528-529 vd).

5. Arabuluculuğa İlişkin Temel İlkeler

5.1. Gizlilik

Gizlilik, arabuluculuk sürecinde ortaya çıkan bilgilerin süreç sonrasında da aleniyet kazanamamasıdır (Bayraktar, 2015: 157). Gizlilik arabuluculuğa karakteristik özelliğini veren en temel ilkedir. Zira, mahkemelerdeki yargılama kuralı olarak aleni yapılırken, arabuluculukta ise kural müzakerelerin gizli yapılmasıdır. Uyuşmazlıklarını alenileştirmek istemeyen taraflar, çözüm için mahkeme yerine arabuluculuk yöntemine yönelmektedirler (Dür, 2017: 282).

Arabuluculukta gizlilik, tarafların arabulucuya ve birbirlerine güven duygusunu sağlamak için gereklidir (Yazıcı Tıktık, 2013: 34). Gizliliğin amacı, arabuluculuğun başarısızlıkla sonuçlanması durumunda, uyuşmazlık konusuyla ilgili açılacak bir davada, arabuluculuk sürecinde açıklanan bilgilerin açıklayan aleyhine kullanılmamasını sağlamaktır (Günther ve Hilber, 2004: 515).

Almanya’da Arabuluculuk Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden önce arabuluculuk ile ilgili herhangi bir yasal düzenleme olmadığı için arabuluculukta gizlilik Medeni Usul Kanunda yer alan tanıklıktan çekinme hakkına ilişkin genel düzenlemelerle veya arabulucuların asıl mesleklerine ilişkin meslek kanunlarının kıyasen uygulanması ile ya da sözleşmelere ayrı şart (kloz) konulması suretiyle yerine getirilmeye çalışılmaktaydı. Buradan hareketle her somut olaya uygulanacak hukuk kuralının tespit edilmesi ile gizlilik güvence altına alınabilmekteydi (Yazıcı Tıktık, 2015: 125, 228). Gizliliğin düzenlenmiş olduğu Arabuluculuk Kanunu (MediationsG) § 4,1 hükmü ile birlikte bu tür sorunların da olabildiğince aşılmış olduğunu ifade edebiliriz.

Arabuluculuk Kanunu (MediationsG) § 4,1’e göre, arabulucu ve arabuluculuk yargılamasına dahil olan kimseler, özel bir kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, arabuluculuk süreci ile ilgili sır saklama yükümlülüğü (Verschwiegenheitspflicht) altındırlar. Arabulucunun sır saklama yükümlülüğünü ihlal etmesi durumunda ise, Alman Medeni Kanunu (BGB) § 280 hükmüne göre tazminat sorumluluğu bulunmaktadır (Ahrens, 2012: 2469).

Gizlilik ilkesinin veya sır saklama yükümlülüğünün istisnaları da aynı kanun (MediationsG § 4,1) maddesinde hükme bağlanmıştır:

- Arabuluculuk sonucu yapılan anlaşmanın yerine getirilmesi ve icra edilebilirliğine ilişkin durumlar,
- Kamu düzeni, çocuğun yüksek menfaati, kişilerin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne ciddi zarar teşkil edebilecek durumların varlığı,
- Arabuluculuk konusuna ilişkin vakıanın herkesçe bilinmesi veya gizlilik kapsamı içerisinde açıklanmasının öneminin olmaması,

durumlarında gizlilik ortadan kalkar. Örneğin, taraflardan birisi diğer tarafı tehdit ettiğinde gizlilik kalkar. Bununla birlikte, taraf iradesini sakatlayan durumlara (hata ve hileye) ilişkin açılacak olan davalarda da gizlilik kalkabilecektir (Dür, 2017: 278). Ayrıca, taraflar kendi aralarında yapacakları gizlilik sözleşmesi ile gizliliğin kapsamını daha da genişletebileceklerdir (Klowait ve Gläßer, 2018: Rn 35-36).

Arabulucu bakımından getirilen söz konusu sır saklama yükümlülüğü sebebiyle, arabulucu, Medeni Usul Kanunu (ZPO) § 385/II’e dayanarak, 383/I-6’da

öngörülen kapsamda değerlendirilerek tanıklıktan her zaman çekinebilecektir (Ahrens, 2012: 2469).

5.2. Eşitlik ve Tarafsızlık

Arabuluculuk yönteminin başarılı olabilmesi için en önemli unsurlardan birisi, tarafların arabulucuya güvenmesidir. Tarafların arabulucuya olan güvenlerinin inşa edilmesinde en önemli husus ise, arabulucunun tarafsız olmasıdır. Arabulucu, uyuşmazlığın her iki tarafına karşı da tarafsız ve eşit mesafede olması gerekir. Arabulucunun, tarafsız ve eşit mesafede bulunması bir yük değil, yükümlülüktür (Yazıcı-Tıktık, 2013: 169). Yine arabulucu taraflar arasında iletişimi sağladığı gibi, tarafların rızasının olması kaydıyla taraflarla ayrı ayrı görüşmelerde de bulunabilir (MediationsG § 2,3

Arabulucunun her ne kadar bir karar verme yetkisi yok ise de, arabuluculuk sürecinde ve müzakerelerde taraflar üzerinde bir etkisi vardır; bu sebeple, arabulucu tarafsızlığına gölge düşürmemek için taraflar ile maddi, manevi tüm ilişkilerine dikkat etmeli ve tarafsız kalamayacağı bir durum varsa derhal arabuluculuktan çekilmelidir (Yazıcı-Tıktık, 2013: 170).

Arabulucu, sürecin başında tarafsızlığını veya bağımsızlığını etkileyebilecek herhangi bir durumu taraflara açıklamakla yükümlüdür. Arabulucu, söz konusu açıklama yükümlülüğünü (Informationspflicht) ihmal etmesi durumunda ise, arabuluculuk sözleşmesinin taraflarına karşı Alman Medeni Kanunu (BGB) § 280,I 241 II hükümlerine göre tazminat sorumluluğu olacaktır (Ahrens, 2467). Arabulucunun tarafsızlığını veya bağımsızlığını etkileyebilecek herhangi bir durumda, ancak tarafların açık rızası ile, arabulucu görevine devam edebilir (MediationsG § 3, 1). Arabulucunun, uyuşmazlığın taraflarından herhangi birisinden emir veya talimat alamaması onun bağımsızlığını sağlar (Rabe ve Wode, 2014: 15). Arabulucu, arabuluculuk sürecinden önceki bir dönemde taraflardan biri için aynı uyuşmazlık konusunda avukatı veya psikoloğu, vs olarak görev üstlenmişse, artık bu süreçte arabulucu olarak görev alamaması gerekir (MediationsG § 3,2). Özellikle, avukatların da arabulucu olarak görev yapabilmesi mümkündür. Avukat ile arabulucu arasında en temel fark şudur: Arabulucu, avukatın müvekkilini temsilinden farklı olarak, uyuşmazlığın herhangi bir tarafını temsil edemez. Arabuluculuk, müvekkilin menfaatine odaklı değildir; aksine her iki tarafın kazançlı çıkmasını amaçlayan bir süreçtir (Münchener Anwalt, 2020: Rn 95; Bayraktar, 2015: 162). İşte bu sebeple arabulucu, uyuşmazlığın her iki tarafının da güvenini kazanabilmektedir (Rabe ve Wode, 2014: 19).

6. Arabuluculuk Süreci ve Sona Ermesi

Arabuluculuk süreci Arabuluculuk Kanunu'nda (MediationsG § 2) genel olarak hükme bağlanmıştır. Arabulucu, taraflar arasında iletişim kurarak, tarafların bir araya gelmelerini sağlar ve akabinde uyuşmazlığın çözümü noktasında tarafları anlaşmaya sürükler. Taraflar, arabulucuyu seçmekte serbestirler ve arabulucu, tarafların, arabuluculuk sürecine uygun ve adil bir şekilde dahil olduklarına kanaat getirmelidir (MediationsG § 2,2). Arabuluculuk süreci, kural olarak uyuşmazlığın tarafları arasında yürütülür; fakat tarafların dışında üçüncü kişilerin de sürece katılabilmeleri her iki tarafın rızasıyla da mümkündür (MediationsG § 2,4).

Taraflar, arabuluculuk sürecini her zaman kendi iradeleriyle sona erdirebilirler. Arabulucu da, süreci tarafların uyuşmazlığın çözümü konusunda anlaşmaya varmasının veya aralarında iletişim kurulmasının kendisinden beklenemeyecek durumda olduğuna kanaat getirmesi durumunda da arabuluculuk sürecini sona erdirebilir (MediationsG § 2,5).

7. Arabuluculuk Anlaşması

Arabuluculuk faaliyeti sonunda ortaya çıkan anlaşmanın değeri konusunda bir esneklik olduğu için, tarafların mutlaka bu anlaşmayı kural olarak yazılı bir şekilde yapmaları gerekli değildir. Zira burada amaç, taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlığın çözümlenebilmesidir. Fakat, arabuluculuk anlaşmasının yazılı olarak yapılması gelecekte ortaya çıkabilecek bir uyuşmazlığın önüne geçmesini sağlar (Taşpolat Tuğsavul, 2012: 183-184). Tarafların arabuluculuk yolu ile anlaşamamaları durumunda ise, hak arama özgürlüğü sebebiyle dava yolu açıktır.

Arabulucu, uyuşmazlık konusu hakkında anlaşmaya varılan hususları ve içeriği konusunda tarafları bilgilendirmelidir. Ayrıca, arabulucu, taraflarca açıkça rıza gösterilmesi durumunda, dışarıdan bir uzman veya danışman tarafından arabuluculuk anlaşmasının değerlendirilebileceğini de taraflara önerebilir; ancak böyle bir durumda bunun taraflarca yazılı bir belge haline getirilmesi gerekir (MediationsG § 2,6).

Arabuluculuk anlaşmasının hukuki niteliği tarafların anlaşmaya uymaması veya aykırı davranması durumunda önemlidir. Şöyle ki, böyle bir durumda uyuşmazlığın dava yoluyla çözümlenmesine gidildiğinde, bu anlaşmanın niteliği, aykırı

davranılması durumunda anlaşmanın icra edilebilirliği gündem konusu olacaktır (Taşpolat Tuğsavul, 2012: 184). Arabuluculuk anlaşmalarının hukuki niteliği mahkeme dışı bir sulh sözleşmesi olarak kabul edilmelidir (Horstmeier, 2013: 67).

Arabuluculuk anlaşması tek başına icra edilebilir değildir (Tochtermann, 2013: 543). Mahkeme dışı olan bu arabuluculuk anlaşmasının icra edilebilirliği için kanun ile belirlenen başka resmi organların katılımı gerekir (Rosenberg, Schwab ve Gottwald, 2018: 527). Bu sebeple, arabuluculuk anlaşmasının icra edilebilir olması istenirse, bu anlaşmanın noter aracılığıyla tespit ettirilmesi veya sulh hukuk mahkemesine sunularak, onaylanması gerekmektedir (ZPO § 794,1,1,5; § 797a-c) .

Sonuç

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biri olan arabuluculuk, en genel ifadeyle, tarafların, bir veya daha fazla arabulucunun yardımı ile anlaşmaya varmak için çatışmaların üzerinde sistematik yöntemler uygulayarak müzakere yaptıkları bir uyuşmazlık çözüm sürecini ifade eder. Bu metod ile yargısal karar ile çözümün dışında, tarafsız bir arabulucu yardımıyla ortak menfaatler gözetilerek anlaşmazlık konularının çözülmesi amaçlanır.

Almanya’da uyuşmazlıkların çözümünde alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden birisi olan arabuluculuk son zamanlarda sıklıkla uygulanmaktadır. 21.02.2012 tarihli Arabuluculuk Kanunu (Mediationsgesetz) Alman Parlamentosu tarafından kabul edilmiş ve 26.07.2012 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Alman hukuk sistemindeki alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, arabuluculuk uygulamaları, mevzuat hükümleri, özellikle Türkiye’de 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu çalışmalarına da model olmuştur. Dolayısıyla, Alman hukukundaki arabuluculuk uygulamalarının incelenmesi, takip edilmesi Türk hukukundaki arabuluculuk uygulamaları için son derece önemlidir.

Arabuluculuk Kanunu dışında bazı temel kanunlarda arabuluculuğa ilişkin hükümlerin genişletildiği gözlemlenmektedir: Medeni Usul Kanunu (Zivilprozessordnung) § 41, 159, 253, 278, 278a; Aile ve Çekişmesiz Yargı İşleri Hakkında Kanun (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit) § 23, 28, 36, 36a, 81, 135, 150, 155, 156; Aile İşlerinde Yargılama Masrafları Hakkında Kanun (Gesetz über Gerichtskosten in Familiensachen) § 61a; İş Mahkemeleri Kanunu (Arbeitsgerichtsgesetz) § 54,

54a; Sosyal Güvenlik Mahkemeleri Kanunu (Sozialgerichtsgesetz) § 202; İdare Mahkemeleri Kanunu (Verwaltungsgerichtsordnung) § 173; Mali Mahkemeler Kanunu (Finanzgerichtsordnung) § 155.

Almanya’da arabuluculuk mahkeme içinde veya mahkeme dışında olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır:

Mahkeme içi (temelli) arabuluculuk (Gerichtsinterne Mediation) veya mahkeme bağlantılı arabuluculuk (Gerichtnahe Mediation), Medeni Usul Kanunu § 278,5’de hükme bağlanmıştır. Mahkeme içi arabuluculuk süreci, sulh hakimi veya arabulucu hakimi tarafından yerine getirilir ve mahkeme, dava sırasında davanın taraflarına uyuşmazlığın çözümünün, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile özellikle arabuluculuk yolu ile çözümünü teşvik eder. Sulh hakimi, dava dosyasından bilgi sahibi olarak tarafları arabuluculuk görüşmesi için oturuma davet eder. Tarafların oturumda anlaşmaları durumunda, bu anlaşma mahkeme içi sulh olarak nitelendirilmektedir.

Mahkeme dışı arabuluculuk (Außergerichtliche Mediation) veya özel arabuluculuk (Private Mediation), Medeni Usul Kanunu (ZPO) § 278a’da, “arabuluculuk ve mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yöntemleri” (Mediation, außergerichtliche Konfliktbeilegung) üst başlığı ile hükme bağlanmıştır. Mahkeme, uyuşmazlığın çözümü için tarafları, arabuluculuğa veya mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yöntemlerine teşvik edebilir. Taraflar, uyuşmazlığın çözümü için arabuluculuk yoluna başvurmaya karar verirlerse, mahkeme yargılamaya ara verir (ZPO 278a). Mahkeme dışı arabuluculukta, 2012 tarihli Arabuluculuk Kanunu hükümleri uygulanacaktır ve mahkeme dışından bağımsız-tarafsız bir özel arabulucu, arabuluculuk sürecini yönetecektir.

Son yıllarda Almanya’da arabuluculuk uygulamaları mahkemeler üzerine kaydırılarak bir nevi devrim yaratılmıştır. Zira bu şekilde tarafların aralarındaki uyuşmazlıkları mahkeme içi arabuluculuk yöntemiyle çözümlemeleri noktasında artış sağlanmıştır. Bunun sebebi ise, mahkeme dışı arabuluculukla kıyaslandığında, mahkeme içi arabuluculuğun taraflar üzerinde daha fazla güven vermesidir.

Arabuluculuk süreci, Arabuluculuk Kanunu’nda genel olarak hükme bağlanmıştır. Arabulucu, taraflar arasında iletişim kurarak, tarafların bir araya gelmelerini sağlar ve akabinde uyuşmazlığın çözümü noktasında tarafları anlaşmaya sürükler. Taraflar, arabuluculuk sürecini her zaman kendi iradeleriyle sona erdirebilirler. Arabuluculukta temel ilkeler, gizlilik ve eşitlik-tarafsızlık üzerine kurgulanmıştır.

Mahkeme dışı arabuluculuk anlaşmasının hukuki niteliği mahkeme dışı bir sulh sözleşmesi olarak kabul edilmektedir. Buna göre, arabuluculuk anlaşması tek

başına icra edilebilir değildir. Mahkeme dışı olan bu arabuluculuk anlaşmasının icra edilebilirliği için kanun ile belirlenen başka organların onaylanmasına ihtiyaç vardır. Bu sebeple, arabuluculuk anlaşmasının icra edilebilir olması istenirse, bu anlaşmanın noter aracılığıyla tespit ettirilmesi veya sulh hukuk mahkemesine sunulması ve onaylanması gerekmektedir.

Kaynakça

- Ahrens, M. (2012). Mediationsgesetz und Güterichter-Neue gesetzliche Regelungen der gerichtlichen und außergerichtlichen Mediation, *Neue Juristische Wochenschrift*, 65 (34), 2465-2471.
- Bayraktar, M. (2015). Alman ve Türk hukuk sistemlerinde arabuluculuk düzenlemelerine genel bakış, *İstanbul Barosu Dergisi*, 89 (4), 151-172.
- Börü, L. (2019). Aile arabuluculuğu konusunda güncel gelişmeler, S.S. Gökalp Alıca, N. Basa (Ed.) *II. Uluslararası Kadın ve Hukuk Sempozyumu* içinde (1049-1061. ss.) Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- Dür, O. (2017). *Arabuluculuk faaliyeti ve arabulucuların hak ve yükümlülükleri*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Ewig, E. (2012). Aufgabe und Rolle des beratenden Anwalts, *Zeitschrift Für Konfliktmanagement*, 15 (1), 4-7.
- Erlangen, R.G (2008). Yargı ve arabuluculuk model projesinin tamamlanmasından sonra gelişim çizgileri, Çev. Cenk Akil, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 57 (4), 369-380.
- Germelmann, C.H., Matthes, H.C. Prütting, H. (2017). *Arbeitsgerichtsgesetz*. München: C.H. Beck.
- Günther, K., Hilber, M. (2004). Mediation im Zivilrecht, insbesondere Wirtschaftsrecht, M. Henssler, L.Koch (Hrsg), *Mediation in der Anwaltpraxis* (485-538 ss.). Bonn: DeutscherAnwaltVerlag.
- Hess, B., Pelzer, N. (2013). Regulation of dispute resolution in Germany: cautious steps towards the construction of an ADR system, F. Steffek, H. Unberath, H. Genn, R.Greger ve C. Mengel-Meadow (Ed), *Regulating Dispute Resolution ADR and Access to Justice at he Crossroads* (209-238 ss.). Oxford: Hart.
- Hess, B. (2010). Die Entwicklung der Gerichtsinternen Mediation in Deutschland, *Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı-IX, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk* içinde (255-294 ss.). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- Hopt, J. K., Steffek, F. (2013). Mediation: comparison of laws, regulatory models, fundamental issues, K. Hopt ve F. Steffek (Ed.) *Mediation Principles and Regulation in Comporative Perspective* (3-131 ss.). Oxford: Oxford University Press Scholarship Online.
- Horstmeier, G. (2013). *Das neue Mediationsgesetz, Einführung in das neue Mediationsgesetz für Mediatoren ve Medianden*. München: C.H. Beck.
- Ihde, K. (2012). *Mediation*. Freiburg: Haufe Verlag.
- Ildır G. (2003). *Alternatif uyuşmazlık çözümü, medeni yargıya alternatif yöntemler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Klowait, J., Gläßer, U. (2018). *Mediationsgesetz, Handkommentar*. Baden-Baden: Nomos Verlag.

- Kutluk, A. (2017). Almanya’da mahkeme içi arabuluculuk, T.C. Adalet Bakanlığı Yurt Dışı Ziyaret Raporu 25.09.2017 içinde (1-24 ss.). Erişim adresi <http://www.adb.adalet.gov.tr/duyurular/2017/ekim/almanya-raporu/almanya-raporu.pdf> [01.02.2020]
- Kury, H., Kuhlmann, A. (2016). Mediation in Germany and other western countries, *kriminologijos studijos, Vilniaus Universitetas* 4, 5-46. <https://dx.doi.org/10.15388/CrimLithuan.2016.4.10726>.
- Leipold, D. (2013). Schlichtung, Mediation und Zivilprozess, *Ritsumeikan Law Review* 30, 135-163.
- Lenz, C.(2012). The EU directive on mediation- the implementation in Austria and the preparations in Germany, *Yearbook on International Arbitration* 2 (375), 376-393.
- Musiak, H.-J., Voit, W (2019). Zivilprozessordnung, München: Verlag Franz Vahlen.
- Münchener Kommentar zur ZPO* (2016). München: C.H. Beck.
- Münchener Anwaltshandbuch* (2020). Familienrecht, Hrsg: Schnitzler, K., München: München C.H Beck.
- Nistler, E. (2010). Die Mediation, *Juristische Schulung Zeitschrift für Studium und Referendariat* 8, 689-695.
- Özbay, İ. (2006). Alternatif uyuşmazlık çözümü, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3 (4), 459-475.
- Özbek, M. S. (2016). *Alternatif uyuşmazlık çözümü C.1-2*. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Özmumcu, S. (2016). Karşılaştırmalı hukuk ve Türk hukuku açısından zorunlu arabuluculuk sistemine genel bakış, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 79 (2), 807-842.
- Prütting, H. (2008). Mediation und weitere Verfahren konsensualer Streitbeilegung-Regelungsbedarf im Verfahrens- und Berufsrecht?, *Juristen Zeitung* 63 (17), 847-852.
- Tanrıver, S. (2011). Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları: arabuluculuk kurumuna hukuki ve sosyolojik bir bakış, *Makalelerim II 2006-2010*, içinde (67-87 ss.). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Taşpolat Tuğsavul, M. (2012). *Türk hukukunda arabuluculuk*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Tochtermann, P. (2013). Mediation in Germany, the german mediation act, alternative dispute resolution at the crossroads, K. Hopt ve F. Steffek (Ed.) *Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective* (523-581 ss.). Oxford: Oxford University Press Scholarship Online.
- Rabe, S., C., Wode, M. (2014). *Mediation, Grundlagen, Methoden, rechtlicher Rahmen*, Hannover: Springer Verlag.
- Risse, J. (2000). Wirtschaftsmediation, *Neue Juristische Wochenschrift* 22, 1614-1620.
- Rosenberg, L., Schwab, K.H., Gottwald, P. (2018). *Zivilprozessrecht*. München: C.H. Beck.
- Steffek, F. (2010). Rechtsvergleichende Erfahrungen für die Regelung der Mediation, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* 74, 841-880.
- Yazıcı Tıktık, Ç. (2015). *Arbuluculukta gizliliğin korunması*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2012). Arabuluculuğun yasa ile düzenlenmesi, hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk kanunu tasarısının değerlendirilmesi, *Makaleler 2. Cilt içinde (1949-1970 ss.)*. Ankara: Yetkin Yayınevi.